

НАПРЯМ 1. ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Давидян В. Р.

студентка II курсу

факультету історії, політології та міжнародних відносин

Кожолянко О. В.

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри всесвітньої історії

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

МІСЦЕ МЕДИЦИНИ СЕРЕД НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ

ЗНАНЬ ДАВНІХ ЄГИПТЯН

Медицина, по праву, займає одну з найбільших вагомих позицій у розвитку науково – практичних знань давніх єгиптян. Єгипетські лікарі славилися своїм мистецтвом далеко за межами самого Єгипту.

Передусім це пов'язано з їх прагненням знайти відповіді на безліч запитань, які інколи навіть не мали раціонального пояснення. Чому медицина

займала такі важливі позиції у розвитку знань давніх єгиптян? Чи вдалося їм пояснити те, що, на перший погляд не мало чіткого обґрунтування? Спробуємо відповісти на вищевказані запитання.

Варто розпочати з того, що саме завдяки свідченням Геродота (V ст. до н. е.) дізнаємося про сувору спеціалізацію, яка мала місце

у єгипетському середовищі. З 42 книг, що безсумнівно були важливими джерелами, за повідомленнями Клементя Александрійського (II ст.) 6 було присвячено саме медицині [3]. Не дивно, що лікаря вважали магом та жрецем богині Сохет, він уособлював головного борця з невідомими

причинами хвороб, які могли підкосити єгиптянина. Хоча, тут варто згадати про ще один дієвий засіб лікування – звернення до Тота – бога мудрості. Зрозуміло, що методи лікування не обмежувалися вищевказаними.

Адже деякі храми мали статус місць, що безсумнівно зцілювали людей (наприклад храм Хатшепсут у Дель – ель – Бахарі) [4]. Навчання лікарів відбувалося не лише при храмах, але й у спеціальних «будинках життя».

Зазвичай винуватцями хвороб вважалися злі духи, що усіляко намагалися нашкодити людині, котра не могла з ними боротися. Таким чином,

мова йде про те, що на своїх початках медицина у давніх єгиптян уособлювала тривалу боротьбу, проте з чимось невідомим, непідвладним

людським силам. Хоча духи могли бути не лише злими, але й добрими. У залежності від цього визначалися різні методи лікування.

Окресливши загальну картину, звернемося до двох джерел, що дають цікаві та водночас цінні відомості щодо розвитку медицини в давніх єгиптян. Отож, велике значення мають 2 папіруси: папірус Еберса та хірургічний папірус Едвіна Сміта. Спочатку звернемося до папірусу, який являє собою своєрідну «медичну енциклопедію», що був виявлений німецьким єгиптологом та дослідником Еберсом під час його досліджень у Фівах. У ньому ми знаходимо не лише поради щодо того, яким чином

вберегтися від укусів отруйних комах, але й навіть деякі косметичні поради. Єгипетські лікарі використовували різні мікстури та лікарські засоби. Цікавий момент щодо ідентифікації духу як такого. Адже солодкі

та пахучі настоянки були саме для так званих «добрий духів», а ось гіркі

та несолодкі – для злих. До речі, в якості лікувальних засобів використовувалися і цибуля, і часник, і навіть кріп. Проте, зараз нас цікавить дещо

інше. Наприкінці папіруса знаходимо теоретичну частину, яка містить відомості щодо роботи серця та кровоносних судин. Адже саме єгиптяни вперше вказали на скорочувальну діяльність серця, відзначаючи це як

рушійну силу крові [4, с. 26]. Окремий розділ присвячений захворюванням нервової системи, і це важливий момент, адже душа і серце для єгиптянина не тотожні поняття. Звичайно, варто приділити увагу тому факту,

що окрім вищевказаного згадується і низка хвороб, що вже були зафіксовані в той час: діабет, водянка, ангіна, запалення легень. А також вказано методи, завдяки яким можна було подолати ці небезпечні хвороби.

Отож по праву, папірус Еберса можна вважати однією з найбільш давніх відображених пам'яток, з особливим текстом медичного змісту. Адже окрім переліку хвороб, надаються не лише характерні симптоми прояву злого чи доброго духу, але й також методи боротьби з ними.

Хірургічний папірус Едвіна Сміта, другий за своєю значущістю, вважають чисто медичним путівником, без використання магії як такої. Він

потрапив до рук авантюриста Едвіна Сміта в 1862 році шляхом придбання його в Луксорі. Зокрема у ньому надано обґрунтування боротьби

з хворобами, але лише з тими, які можна вилікувати. Дія так званого потрійного принципу: «хвороба, яку я буду лікувати», «хвороба, з якою я

буду боротись» та «хвороба, яку неможливо вилікувати» [1, с. 34]. Якщо

в папірусі Еберса ми знаходимо відповіді майже на всі запитання шляхом лікування будь – якої хвороби, то в папірусі Сміта ми можемо

помітити вже раціональний підхід, що свідчить про розвиток знань у давніх єгиптян. Для підтвердження цього: хвороба людини, що впала з висоти, і яку неможливо вилікувати. Саме в цьому папірусі знаходимо

відомості щодо проведення перших операцій та використання інструментів, виготовлених з бронзи, відповідно. Єгиптяни використовували

пінцети, катетери, набори інструментів для припікання. Також хірур-

7

гічні інструменти включали свердла, ножі, ваги – виявлені в результаті

археологічних досліджень. Як знеболювальний засіб вони використовували опіум, беладону, квітку та корінь лотосу, що заспокоювали.

Взагалі операція була досить поширеною практикою для лікування тілесних ушкоджень. Окрім цього ми знаходимо перші відомості щодо використання протезів як таких, щоправда спочатку вони мали суто

декоративний характер. Також виявляємо цікаві відомості щодо лікування м'яких тканин, техніки перев'язування, а також щодо виконання

найбільш частих операцій того часу. Отож, і папірус Едвіна Сміта стає цінним джерелом, оскільки завдяки ньому ми дізнаємося про розмах хірургії як такої.

Варто розглянути основні досягнення єгиптян у медицині, а вони були цілком виправданим явищем у той час. Звернемося до їхніх перемог

саме у фізіології. Адже спочатку вони не наважувалися пояснити значення терміну «мету». Ми знаємо, що так називали лінії, котрі

з'єднували деякі частини носа або пальців із деякими внутрішніми органами. Саме єгиптяни вперше намагались пояснити зв'язок між серцем та

мізинцем, що у подальшому і стало наслідком його занурення у жертвовні напої.

Звернемо увагу на перші відомості щодо бальзамування як такого.

Головною метою цього явища було прагнення єгиптян зберегти тіло померлої людини від руйнування. Зрозуміло, що цим займалися особи, які

досконало володіли різними засобами бальзамування. Це вимагало застосування і різних реактивів, що побічно сприяло зародженню уявлень

про хімічну природу реакцій (деякі науковці вважають, що це один з можливих варіантів походження терміну «хімія»).

Окрім цього звернемося ще й до розвитку гінекологічних досліджень, адже давніми єгиптянами вони проводились досить докладно. Серед симптомів вони вирізняли наступні: біль у животі, судорожне стиснення

щелеп. Узагалі у папірусах містяться відомості щодо лікування безпліддя. Стародавні єгиптяни знали про тривалість вагітності та її перебіг.

До речі, навички акушерства навіть викладали в Саісі – у медичному закладі. Дані знання забезпечували стабільне збільшення кількості населення, що зумовлювалось зменшенням втрат серед немовлят після

їхнього народження.

Отже, варто зазначити, що медицина дійсно займала одну із найбільш чітких позицій у розвитку науково – практичних знань давніх єгиптян. Можемо сказати, що сучасна наука багато чому їй завдячує. На щастя, збереглися папіруси, які містять у собі важливі відомості щодо розвитку

медичних знань у давніх єгиптян. Розвиток знань з медицини забезпечував ліквідацію процесу депопуляції, натомість сприяв покращенню

стану здоров'я давнього єгиптянина та розширенню кола його знань для боротьби з різними видами хвороб.

8

ЛІТЕРАТУРА

1. Breasted James Henry, The Edwin Smith Surgical Papyrus. 2v. Chicago: University of Chicago Press, 1930.
2. Mertz B. Temples, Tombs and Hieroglyphs. New York: Coward-McCann, 1964.
3. Porter Roy, The Greatest Benefit to Mankind: A Medical History of Humanity, 1997.
4. Reinhold Scholl: Der Papyrus Ebers: die größte Buchrolle zur Heilkunde Altägyptens. Univ.-Bibliothek, Leipzig 2002.

Короткий О. В.

аспірант, асистент кафедри історії та філософії
Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянск, Запорізька область, Україна

**МЕРЕЖА ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНИХ В'ЯЗНИЦЬ
В ХЕРСОНСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ В ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XIX СТ.**

Формування мережі пенітенціарних закладів на Півдні України було одним з засобів та результатом освоєння імперською владою регіону. В цей період в'язниця перетворюється на необхідну складову системи контролю населення. Наукові дослідження історії пенітенціарної теорії та практики в Європі мають тривалу історію, однак, в Україні подібні

проблеми ще не були ретельно досліджені, зокрема, і їх регіональний аспект.

Початок пенітенціарної справи в регіоні безпосередньо пов'язаний з його колонізацією та розбудовою міст-фортець в кінці XVIII ст. Одні з перших свідчень про розвиток тюремної справи в регіоні залишив англійський теоретик пенітенціарії Дж. Говард. З жовтня 1789 р. по січень 1790 р. він перебував в Херсоні, про в'язницю якого залишив такі спогади: «В усій Європі ніде не знайшов подібного порядку, чистоти та устрою в'язниць, шпиталів, як у Херсоні» [8, с. 49.].

Подібні будівлі на межі XVIII-XIX ст. були або ж острогами, або ж

арештантськими казармами. Колодники з усієї імперії та військові арештанти активно використовувалися в губернії при розбудові таких міст-фортець як Херсон чи Миколаїв. В 1785 р. був виданий указ, згідно до

якого варто було перевезти колодників в Херсон з Дніпровської лінії, в зв'язку з зупиненням на ній робіт [ПСЗРИ. Собр. 1. Т. 22: 16159].

В 1805 р. засуджених на каторгу з Новоросійських та сусідніх губерній